

ASPECTE ALE VIETII MONAHALE ÎN SPAȚIUL BUZOIAN ÎN PERIOADA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

dr. Doina CIOBANU

ASPECTS OF THE MONASTIC LIFE IN BUZAU AREA DURING THE FIRST WORLD WAR

Abstract

The article presents aspects of the monastic life in the period of the First World War, with its suffering and privations that came over the entire Buzău area.

Buzău and its inhabitants became involved in the events and the transformations of all times, the town turning into a reputed cultural centre. The war and the ensuing occupation caused numerous material damages, particularly human casualties among the military, the civilians and the priests. Many Buzău locals became known due to their activity as guiders, counsellors and direct participants in the military actions and even in the support given to the resistance and in organizing sabotage actions.

The following presentation refers to the Ciolanu and Rătești monasteries, since they had continuity, have been and still are the greatest, the richest and the most representative for the Buzău region. The two places of worship resisted the abuses of the foreign occupation and supported the civil population, being an example of patriotism.

Cuvinte cheie: viață monahală, Primul Război Mondial, Buzău, mănăstirea Ciolanu, mănăstirea Rătești

Keywords: monastic life, First World War, Buzău, Ciolanu monastery, Rătești monastery

Atestat documentar la 12 aprilie 372¹ și devenit apoi târg de vamă în 30 ianuarie 1431², Buzăul și zona ce-i poartă numele a avut un deosebit rol

¹ Epifanie Norocel, *Pagini din istoria veche a Creștinismului la români*, Buzău, Editura Episcopiei Buzău, 1986, pp. 216 - 238.

Analele Buzăului XII, Buzău, 2020, p.127 – 134.

economic, social, politic și cultural pentru tot spațiul românesc. La întretărirea drumurilor comerciale, pe râul Buzău, a funcționat, cu mult timp înainte de recunoașterea oficială printr-un hrisov domnesc, datat la 26 august 1778³, vestitul târg al Drăgăiciei ce dura trei zile: 22, 23, 24 iunie de Drăgaică (Sânzienele din spațiul muntenesc). Început ca târg unde ciobanii își vindeau lâna oilor tunse înainte sau pe drumul de transumanță, care trecea munții Buzăului dinspre Săliștea Sibiului, Săcele ș.a. spre Bărăgan și Dobrogea, târgul de Drăgaică devine unul dintre cele mai mari și importante manifestări comerciale din provinciile românești. Buzău, târg permanent, capătă importanță politico – administrativă și devine centru cultural după înființarea Episcopiei Buzăului de către Radu cel Mare la 1500⁴.

În 1691 „unul dintre marii cărturari ai timpului”⁵, Mitrofan, devine episcop al Buzăului și, sprijinit de domnul Constantin Brâncoveanu, înființează o tipografie la Buzău, în care tipărește peste 20 de cărți (printre care Pravoslavnică Mărturisire a lui Petru Movilă), toate cu tipicul în românește. Activitatea tipografiei a continuat cu mici întreruperi până în zilele noastre, contribuind la răspândirea cărții românești în tot spațiul locuit de români.

Buzăul și buzoienii s-au implicat în toate evenimentele și transformările epocilor, orașul devenind un centru cultural de prestigiu. Aici au funcționat școli din cele mai variate domenii: școli primare – la 18 aprilie 1832 se deschide prima școală în limba română; școli normale; seminarii teologice; școli de meserii – remarcându-se „școala de zugrăvi de subțire” (pictură bisericească) al cărei elev a fost Gheorghe Tattărăscu.

Primul Război Mondial, cu suferințele și privațiunile lui, a cuprins toată zona Buzăului. Idealul realizării unității naționale era cunoscut de populația civilă și de militari, după cum aflăm din însemnarea locotenentului buzoian Ștefan Dincă, din Regimentul 48 Infanterie Buzău făcută pe o Psaltire (tipărită la Sibiu în 1811) și aflată la biserica din Mănăstioara (astăzi jud. Vrancea): „... Războiul este unul care ne-a fost impus de robia fraților noștri din Imperiul Austro-Ungar. Luptăm deci împotriva tiraniei și pentru unirea cu frații noștri din Ardeal, luptăm deci pentru așezarea noastră în hotarele vechi ale Daciei. ...

² ***, *Buzău. Mică enciclopedie istorică*, Buzău, Biblioteca Mousaios, 2000, p. 273.

³ Viorel Frâncu, *Drăgaica. Târgul dintre țări*, Buzău, Editura Editgraph, 2015, p. 41.

⁴ Epifanie Norocel, *Ctitorii voievodale în Eparhia Buzăului*, Buzău, Editura Episcopiei, 1988, pp. 19 – 20.

⁵ Pr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Galați, Editura Episcopiei Dunării de Jos, 1996, pp. 213 – 214.

credem într-un viitor bun pentru poporul român ... Duhul lui Ștefan cel Mare, pe ale căror urme suntem acum ne va aduce bucurie”⁶.

În acest spirit, la Buzău, fusese înființată încă din 24 ianuarie 1891, Secțiunea Buzău a *Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor* care prin „foaia” locală, *Gazeta Buzăului*⁷, a publicat „apel de încurajare către frații ardeleni” și, totodată, a informat opinia publică locală despre evenimentele de peste munți și a organizat numeroase acțiuni: concerte, concursuri, conferințe publice de susținere a luptei pentru unitatea națională.

După primele victorii pe câmpul de luptă a urmat tristețea retragerii în fața unui inamic superior numeric și în armament. Trupele Puterilor Centrale ocupă Dobrogea, Oltenia și Muntenia. Renumitul ziarist și analist politic Pamfil Șeicaru, originar de pe meleagurile buzoiene, pe atunci locotenent de rezervă, își amintea: „Retragerea generală avea loc la lumina sondelor de petrol incendiat. Refugiații se îndreptau spre necunoscut” dând impresia „unui convoi nesfârșit urmând în tăcere, îndurerat, corul funebru al unui ideal”⁸. Spațiul buzoian a suportat distrugerile unui front activ în nord la Tabla Buții, Pârscov, Siriu etc. și daunele unei ocupații inamice pe tot spațiul timp de aproape 2 ani. Pentru scurt timp, în retragere, 20-25 noiembrie 1916, Marele Cartier al Armatei Române s-a întors la Buzău, ca apoi, în 1-2 decembrie, unitățile germane să pătrundă în orașul și județul Buzău. Toate întreprinderile, instituțiile, spitalele, cazărmile regionale, Tribunalul, Prefectura, Palatul Comunal și cel Episcopal, gara, poșta, telegraful, au trecut în mâinile ocupanților. Divizia a XIII-a cavalerie bavareză ocupă orașul Buzău.

Palatul Comunal, socotit o adevărată podoabă a orașului nostru, devine sediul Comandamentului Militar German (nr. 63 bavarez). Localul Liceului Hasdeu este transformat în grajd, apoi în spital. Toate spitalele au fost ocupate de germani⁹, clădirea Școlii Normale de Băieți a fost transformată în spital german.

Biserica Banu a fost transformată în spital, iar Biserica Sfinții Îngeri a servit drept capelă numai pentru soldații germani din garnizoană”¹⁰.

⁶ C. Horia Constantinescu, *Biserica de lemn din eparhia Buzăului*, vol. I, Buzău, Editura Episcopiei Buzău, 1987, pp. 42 - 43.

⁷ ***, *Buzău. Mică Enciclopedie Istorică*, Buzău, 2000, pp. 303-304.

⁸ C. I. Stan și Viorel Frâncu, *Dr. Constantin Angelescu, omul politic, diplomatul și ctitorul de școli românești (1869 – 1048)*, Buzău, Editura Cocora, 2009, p. 27.

⁹ Constantin I. Stan, *Buzăul și Rm. Sărat în anii ocupației germane 1916 - 1918*, Buzău, Editura Editgraph, 2008, pp. 62-102.

¹⁰ Ioan Opreș, *Monumente istorice din România, 1850-1950*, București, Editura Vreimea, 2001, pp. 170 - 171.

Începând din 1 ianuarie 1917, ocupații au impus calendarul georgian, iar preoților li s-a interzis să mai pomenească în slujbe Familia regală română.

Seminarul Teologic „Chesarie Episcopul” a fost transformat în spital, iar Palatul Episcopal a fost ocupat de trupe austro-ungare, conduse de Kondrad von Hatzendorf.

Episcopul „Dionisie al II-lea Climescu (1894 – 1921) a fost singurul din cei 3 episcopi ai Munteniei care a stat în eparhie în timpul năvălirii germane din 1916 ... și a mărturisit că ungurii i-au adus laude pentru faptul de a nu-și fi părăsit postul la vreme de urgie”¹¹.

Războiul și ocupația ce au urmat au provocat numeroase pagube materiale, dar mai ales pierderi umane militare, civile și preoțești.

Declanșarea războiului a impus o amplă mobilizare a preoților și a personalului auxiliar din episcopia Buzăului. Numeroși preoți buzoieni s-au remarcat prin activitatea lor de îndrumători, sfătuitoari și participanți direcți la acțiunile militare și chiar la susținerea rezistenței și a organizării unor acțiuni de sabotaj. Există o rețea condusă de patriotul Vasile Chilian care înlesnea trecerea prizonierilor români fugari în Moldova. Din organizație au făcut parte numeroase fețe bisericești printre care și preotul Popescu Traian din comuna Nehoiăș.

După 2 decembrie 1916, în timpul ocupației, numeroase biserici au fost prăduite de bunuri materiale, odoare, dar mai ales au pierdut clopotele care au fost rechiziționate de „soldații germani care au lăsat triste amintiri despre civilizația și sufletul poporului german” după cum aflăm dintr-o plângere (raport) a Episcopiei Buzăului către Primărie¹².

Aceste intense acțiuni de rezistență justifică oarecum prezența în zona Buzăului a poliției secrete de companie numită, Geheim Feldpolizie, care avea reședințele în Buzău și Rm. Sărat și care trebuia să depisteze eventualii spioni și sprijinitori aflați în teritoriile ocupate¹³. Preotul Constantin Georgian, paroh în comuna Gura Teghii, preotul Dumitru Posmagiu din comuna Niculești, precum și monahii Eftimie Arhimandrit și Vartolomeu de la schitul aflat în comuna buzoiană de munte Tisău¹⁴, se numărau printre victimele acestor acțiuni.

¹¹ Pr. Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului*, Buzău, Editura Eparhială, 1986, pp. 187 - 188.

¹² Valeriu Nicolescu, Constantin I. Stan, *Ocupația germană în județul Buzău: decembrie 1916 - octombrie 1918*, în *Mousaios*, vol. V, Buzău, 1999, pp. 278 - 279.

¹³ C. I. Stan, *op. cit.*, p. 64.

¹⁴ V. Nicolescu, C.I. Stan, *op. cit.*, pp. 284 – 285.

Au fost alese pentru prezentare Mănăstirile Ciolanu și Rătești întrucât au avut continuitate și au fost și sunt cele mai mari, bogate și reprezentative din spațiul buzoian.

Mănăstirea Ciolanu, aflată la 34 km de orașul Buzău, în comuna Tisău, înconjurată de păduri seculare, își are începuturile în secolul al XVI-lea, fiind atestată documentar la 15 ianuarie 1600, ca modestă ctitorie a lui Dumitru Ciolan de la Buzău și a rudelor sale din familia Soreștilor din Verneștii Buzăului. Incinta mănăstirii, la început schit, cuprinde două biserici: „Sfântul Gheorghe”- biserica veche și „Sfinții Apostoli” - biserica mare, ctitorie făcută cu „multă silință și osteneală a părinților schitului, a multor pravoslavnici creștini și ... prin osârdia și cheltuiala episcopului Chesarie (1825 – 1846)”¹⁵.

De-a lungul timpului mănăstirea a cunoscut privațiuni, dar și etape înfloritoare, fiind adesea loc de pelerinaj și adăpost pentru clerici și creștini, înalte fețe bisericești și domnești.

Începutul războiului în 1914 i-a tulburat și alarmat pe călugări, care căutau mijloace de a feri de distrugere bunurile și „comorile” de care dispuneau (cărți, icoane, tezaur monetar etc.). Încă din 1915, este trimisă o adresă Sfintei Episcopii și apoi Ministerului Cultelor și Instrucțiunii prin care cereau ajutor în ocrotirea bunurilor. Răspunsul, conform Ordinului 4316/27 ianuarie 1915, cerea „menținerea în locații și nu permiterea lor în muzeele statului”¹⁶. Călugării au luat măsuri energice: „în timpul germanilor, 1916 – 1918, averea Mănăstirii a păstrat-o părintele Eftimie Georgescu Obracea, cum a putut mai bine și a răbdat bătăi și închisoare timp de 40 de zile de la nemți, din cauză că n-a divulgat nimic asupra averii mănăstirii. Dacă ar fi putut salva și clopotul mănăstirii ar fi făcut-o, dar neputința... căci clopotul cel mare avea 100 oca”¹⁷.

Mai mult, se pare că la Ciolanu au fost ascunse și multe din odoarele, bijuteriile și tezaurul monetar al Episcopiei Buzăului. Măsurile au fost de bun augur, „trupele de ocupație au produs pagube la Mănăstirea Ciolanu, de unde bavarezii au capturat fără plată, importante cantități de alimente, furaje, producând stricăciuni chiliilor unde trăiau călugării”¹⁸ și au jefuit casieria, cum aflăm dintr-o adresă a Prefecturii Județului Buzău. În acele vremuri grele, bătrânii monahi au desfășurat servicii religioase în bisericile rămase fără preoți după mobilizare, sprijinind și ajutând populația civilă.

¹⁵ Pr. Gabriel Cocora, *op.cit.*, pp. 129 - 130.

¹⁶ Direcția Județeană Buzău a Arhivelor Naționale ale României, (în continuare D.J.A.N.BZ.), fond Mănăstirea Ciolanu, dosar 77/1915, f. 8.

¹⁷ Epifanie Norocel, *Mănăstirea Ciolanu*, Buzău, Editura Episcopiei, 1987, p. 68.

¹⁸ C. I. Stan, *op. cit.*, p. 78.

În vederea pregătirii personalului pentru războiul ce urma, încă din 1915, călugării răspund unei adrese din 2 aprilie 1915 a Episcopiei care solicita „trecerea călugărilor mai în putere și care nu sunt absolut necesari serviciului religios... să se prezinte la Spitalul Județean spre a face practica sanitară sub conducerea medicului primar pentru ca în caz de război să poată îngriji răniți”¹⁹. Câțiva călugări au lucrat la spitalele Nifon și Buzău.

Trupele de ocupație au supravegheat munca din mănăstiri fiind interesate de producția de cereale, legume, miere de albine, lemn etc., dar să și contracareze activitățile de spionaj ce s-ar fi putut face în regiunile administrației militare de către elementele române rămase în teritoriul ocupat. Monahii Eftimie Arhimandrit și Vartolomeu au fost arestați pentru că „au întreținut pe soldații români ce voiau să se ducă la Mărășești”²⁰.

Există și o adresă prin care medicul spitalului Nifon mulțumește mănăstirii pentru sprijinul acordat pentru serviciile medicale²¹.

La încheierea greilor ani ai ocupației, „deși mănăstirea dispune de o cantitate considerabilă de cereale, la plecare nemții au ars tot”²², superiorul mănăstirii Ciolanu, arhimandritul Dionisie Georgescu, însoțit de membrii Consiliului Mănăstirii au procedat la căutarea actelor rămase în urma jefuirii și au trecut la reorganizarea activităților monahale: solicită fonduri pentru întreținerea personalului format din 110 persoane, din care 55 erau monahi (în 1920)²³, diferența reprezentând orfani și persoane fără adăpost. Prin muncă, după formula „roagă-te și muncește”, Mănăstirea Ciolanu s-a extins și a rezistat evenimentelor secolului XX și o putem vizita și admira și astăzi.

Mănăstirea Rătești este situată la 37 km de Buzău, la marginea de nord-est a satului cu același nume. Este ctitorie a familiei Băncescu, de la începutul secolului al XVII-lea, atestată la 6 mai 1634²⁴.

Mănăstirea, prin „daruri și muncă cu sârg” s-a extins de-a lungul timpului și, în 1844, „prin osârdia și cheltuială Prea Sfințitului D. D. Chesarie, Episcopul Buzăului ...la care au ajutat și alți pravoslavnici creștini” s-a sfințit biserica mare cu hramul „Sfânta Treime”.

Active și implicate în viața satului din apropiere, măicuțele, sprijinite de episcopul cărturar al Buzăului, Dionisie Romano (1859 – 1864, 1865 – 1873), au înființat, în 1864, o școală pentru „junele călugărițe și fete sărmene”²⁵. Tot

¹⁹ D.J.A.N.BZ., fond Mănăstirea Ciolanu, dosar 1/1915, f. 32.

²⁰ V. Nicolescu, C. I. Stan, *op.cit.*, p. 286.

²¹ D.J.A.N.BZ., fond Mănăstirea Ciolanu, dosar 1/1918, f. 32.

²² Ibidem, dosar 1/1919, f. 53.

²³ Ibidem, dosar 1/1920, f. 5 - 6.

²⁴ Pr. Gabriel Cocora, *op.cit.*, 1986, p. 333.

²⁵ Pr. Gabriel Cocora, *Mănăstirea Rătești*, Buzău, Editura Episcopiei Buzăului, 1988, p. 25.

aici a fost înființat încă din 1892 un atelier de „lucru”, maicile specializându-se, „lucrau mohair, scoarțe, bete și cuverturi”.

Personalul mănăstirii avea o vastă experiență în asistența socială, asistența sanitară (prin Crucea Roșie), ocrotirea orfanilor și asistența medicală în mănăstiri (încă din 1866 la cererea episcopului Dionisie aici funcționa „o bolnita” cu „dulap de spițerie, o mică farmacie”²⁶. Astfel, în preajma războiului, măicuțele răspund afirmativ la adresa Episcopiei din 24 august 1915, „prin care toate monahiile mai în putere, care nu sunt absolut necesare serviciului bisericesc să se prezinte la Spitalul Județean Buzău, spre a face practică sanitară sub conducerea D-lui Medic Primar, pentru ca în caz de război să poată îngriji răniți”. Întrucât lista cuprindea zece maici, monahiile: Eugenia Dumitru, Eugenia Reican, Stragofilia Ghizdeanu, Eufrosina Mareș, Elpidia Bădău și Aglaida Moldoveanu și „surorile” Maria Mazil, Natalia Severin, Asinefta Panaitescu și Haritina Enache, conducerea cere susținerea cursurilor la mănăstire pentru „ca toate să fie pregătite, mai ales dacă mănăstirea va deveni spital”²⁷.

În 1916, nouă monahii primeau ordin de mobilizare ca surori de caritate la spitalele din București²⁸.

În timpul ocupației germane au fost rechiziționate cantități importante de alimente, băuturi și alte lucruri incluzând și cele două clopote. O parte din odoare și cărți au fost ascunse și salvate, făcând astăzi parte din „Colecția Muzeală a Mănăstirii”.

Activitatea a continuat și pe lângă mănăstire și-au găsit adăpost un mare număr de persoane, fapt pentru care Maica Superioară Amfilofia cere ajutor de la Primăria Târcov, menționând că trebuie să susțină 130 de suflete²⁹, deși în Statul de retribuție din 1918 și 1919 erau înscrise 77 de persoane³⁰.

După retragerea ocupației germane se trece la reorganizare și refacere. Munca de asistență socială continuă; în ianuarie 1921, maicile Natalia Severin, Ana Arghireanu, Elisabeta Munteanu și o „soră” sunt repartizate de Maica Superioară la Societatea Generală de Patologie, filiala Brăila, la administrația Orfelinatului orfanilor din Buzău³¹.

O activitate deosebită și un intens schimb de adrese au loc pentru repunerea în activitate a Atelierului de Țesături. În 1921, Ministerul Cultelor și

²⁶ *Ibidem*, pp. 53 – 62.

²⁷ D.J.A.N.B.Z., fond Mănăstirea Rătești, dosar 1/1915, f. 12.

²⁸ Pr. Gabriel Cocora, *Mănăstirea Rătești ...*, p. 58.

²⁹ D.J.A.N.B.Z., fond Mănăstirea Rătești, dosar 2/1916-1919, f. 12.

³⁰ *Ibidem*, dosar 1/1916, f. 25 -99; și dosar 1/1919-1920, f. 3 - 4.

³¹ *Ibidem*, dosar 1/1920, f. 18.

Artelor „acordă suma de 5.000 lei pentru procurarea materialului și a instrumentelor necesare conducerii atelierului pentru țesut covoare, încredințat d-rei Ioana I. Georgescu, maestră a acelu atelier”³². Activitatea atelierului se extinde prin specializarea pe care o primesc prin cursuri de 4 ani a personalului mănăstirii și a unui mare număr de tinere din zonă. Lucrările lor au participat la expoziții internaționale și au devenit cunoscute și apreciate în mai toată România.

În paralel, școala primară din mănăstire își reîncepe activitatea pentru măicuțe și copiii din satele vecine.

Ca și Ciolanu, Mănăstirea Rătești și-a continuat și își continuă activitatea extinzându-se și astăzi.

Rezistând la abuzurile ocupației străine și sprijinind populația civilă, cele două lăcașuri de cult constituie un exemplu de patriotism.

³² Ibidem, dosar 1/1921, f. 77.